

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มังคุดเป็นผลไม้เมืองร้อนที่มีรสชาติดี ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศจนได้รับการขนานนามให้เป็น “ราชินีแห่งไม้ผล” (queen of fruit) ซึ่งสามารถบริโภคในรูปผลสดและสามารถแปรรูปในลักษณะต่างๆ ทำให้มังคุดที่มีคุณภาพมีราคาค่อนข้างสูงและเป็นที่ต้องการของตลาด แต่ผลผลิตมังคุดส่วนใหญ่จะมีปริมาณมากในช่วงสั้นๆ จึงเกิดปัญหาด้านราคาจำหน่าย เกษตรกรมักจะจำหน่ายได้ราคาต่ำ ทำให้ต้องมีการเร่งพัฒนาด้านการตลาด ส่งออกและส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งออกให้มาก เพื่อเป็นการหาตลาดต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยยกระดับราคामผลผลิตมังคุดในประเทศให้สูงขึ้น (สุขวัฒน์ จันทรปรรณิก และเสริมสุข สลักเพ็ชร 2540: 1-2)

ในปี 2546 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกมังคุดผลสดลดลงเหลือ 13,264 ตัน คิดเป็น 307 ล้านบาท เนื่องจากได้วันห้ามนำเข้าจนกว่าจะหาแนวทางแก้ไขศัตรูพืชที่ติดไปกับมังคุดได้ ในปี 2547 ประเทศไทยมีปริมาณการส่งออกมังคุดผลสด (อบไอน้ำ) ไปประเทศญี่ปุ่น 413.97 ตัน มูลค่า 127.08 ล้านบาท ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 307 บาท และส่งออกมังคุดผลสด (ไม่อบไอน้ำ) ไปประเทศออสเตรเลีย 214.08 ตัน มูลค่า 85.63 ล้านบาท ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 400 บาท คาดว่าออสเตรเลียจะเป็นตลาดใหญ่ในการรับซื้อมังคุดผลสดจากประเทศไทยในอนาคต (ธงชัย สุทธิพงศ์เกียรติ 2548: 8-9)

เมื่อปี 2546 มังคุดได้ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มพืชที่มีศักยภาพในการแข่งขันและส่งออกในอนาคต โดยต้องมีการใช้ระบบการจัดการคุณภาพพืช ตามหลักเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice: GAP) เพื่อเป็นมาตรฐานสินค้าเกษตรและตอบสนองนโยบายการเกษตรของรัฐบาลในการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยและมีคุณภาพจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภค (from farm to table) ในการแข่งขันในตลาดการค้าเสรีตามกรอบการค้า FTA (Free Trade Area) โดยกรมวิชาการเกษตรร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการให้เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดได้เข้าร่วมโครงการ GAP เพื่อให้มังคุดที่ผลิตผ่านการตรวจสอบและได้ใบรับรองสำหรับการจำหน่ายเป็นมังคุดส่งออก (กรมวิชาการเกษตร 2546 ก: 3-8)

ข้อมูลที่สำรวจในปี 2549 พบว่าจังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ปลูกมังคุด 115,925 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี 2548 จำนวน 17,853 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.20 และมีพื้นที่ให้ผลผลิต 88,395 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี 2548 จำนวน 8,341 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.42 มีปริมาณผลผลิต 34,032 ตัน ลดลงจากปี 2548 จำนวน 26,889 ตัน คิดเป็นร้อยละ 44.14 ผลผลิตเฉลี่ย 385 กิโลกรัมต่อไร่ ลดลงจากปี 2548 ร้อยละ 49.41 มีเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดจำนวน 18,795 ราย โดยมีแหล่งปลูกที่สำคัญใน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอมะขาม ขลุง ท่าใหม่ กิ่งอ.เขาคิชฌกูฏ เมืองจันทบุรี และแหลมสิงห์ เนื่องจากกลุ่มที่ผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในจังหวัดจันทบุรีมีเป็นจำนวนมาก หากจังหวัดจันทบุรีได้มีการใช้ GAP ในการผลิตมังคุดคุณภาพจะทำให้สามารถเพิ่มปริมาณการส่งออกมังคุดคุณภาพของจังหวัดได้ (สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี 2549: 1)

อำเภอขลุง เป็นแหล่งผลิตมังคุดที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ผลิตมังคุดในปี 2548 จำนวน 16,601 ไร่ ผลผลิตมังคุด 14,133 ตัน มีเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดจำนวน 1,851 ราย (สำนักงานเกษตรอำเภอขลุง 2549: 4) และมีเกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อผลิตมังคุดคุณภาพตามเกษตรที่ดีที่เหมาะสมจำนวน 137 ราย โดยสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดได้นำการใช้เกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดมาปฏิบัติในการผลิตมังคุดให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเพื่อการส่งออกตามความต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูงขึ้นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ดังนั้น จึงสมควรได้มีการศึกษาการใช้เกษตรที่ดีที่เหมาะสมในการผลิตมังคุดของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เพื่อให้ทราบถึงสภาพการใช้เกษตรที่ดีที่เหมาะสมของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดว่าเป็นอย่างไร มีการปฏิบัติในระดับมากน้อยเพียงใด และมีปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้เกษตรที่ดีที่เหมาะสมอย่างไร รวมทั้งมีสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นอย่างไร เพื่อจะได้นำผลที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นแนวทางส่งเสริมและพัฒนาการผลิตมังคุดของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ให้สามารถผลิตมังคุดให้ได้คุณภาพมากขึ้น และนำไปปรับใช้ในการส่งเสริมกับเกษตรกรในพื้นที่อื่นที่มีสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกันต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

2.2 เพื่อศึกษาการใช้เกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดของสมาชิกกลุ่ม
ปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้เกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับการ
ผลิตมังคุดของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาการใช้เกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดของ
สมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งศึกษาถึงสภาพสังคมและ
เศรษฐกิจ และการใช้เกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพ
มังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยและสามารถกำหนดตัวแปรต่างๆ ได้ดังนี้

3.1 สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง
จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วยตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

3.1.1 สภาพทางสังคมของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด ประกอบด้วย เพศ
อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ประสบการณ์ในการผลิตมังคุด และการ
รับรู้ข้อมูลข่าวสารการผลิตมังคุดจากหน่วยงานหรือแหล่งบริการความรู้ทางการเกษตร

3.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด ประกอบด้วย
จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตมังคุด จำนวนพื้นที่ถือครองทำการเกษตร จำนวนพื้นที่ผลิตมังคุด
จำนวนพื้นที่ผลิตมังคุด GAP แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการผลิตมังคุด ค่าใช้จ่ายในการผลิตมังคุด
ปริมาณมังคุดที่จำหน่าย ปริมาณมังคุดคัดเกรดที่จำหน่าย แหล่งจำหน่ายผลผลิตมังคุด ราคา
ผลผลิตมังคุดคละเกรด ราคาผลผลิตมังคุดคัดเกรด สถานการณ์ราคา และรายได้จากการจำหน่าย
มังคุด

3.2 การใช้เกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพ
มังคุดอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วยตัวแปรที่ศึกษา 8 ด้าน ดังนี้

3.2.1 แหล่งน้ำ ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การปนเปื้อนวัตถุอันตรายและจุลินทรีย์
- 2) ความเพียงพอในการใช้
- 3) การตรวจวิเคราะห์หาสารพิษตกค้าง

3.2.2 พื้นที่ ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การปนเปื้อนวัตถุอันตรายและจุลินทรีย์
- 2) สภาพพื้นที่ปลูก
- 3) สภาพดิน
- 4) การตรวจวิเคราะห์หาสารพิษตกค้าง

3.2.3 การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การใช้สารเคมีตามคำแนะนำ
- 2) การไม่ใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้

3.2.4 การรักษาคุณภาพภายนอกผล ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การสำรวจเพลี้ยไฟและการป้องกันกำจัด

3.2.5 การผลิตให้ปลอดภัยจากศัตรูพืช ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การตรวจสอบศัตรูพืช
- 2) การคัดแยกผลผลิตที่ถูกศัตรูพืชทำลาย

3.2.6 การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ

ดังนี้

- 1) ระยะเวลาการเก็บเกี่ยว
- 2) ขั้นตอนและวิธีการเก็บเกี่ยว
- 3) การคัดแยกผลผลิต

3.2.7 การเก็บรักษาและการขนย้ายผลผลิต ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) สถานที่ อุปกรณ์ ภาชนะบรรจุ และพาหนะ
- 2) ขั้นตอน และ วิธีการขนย้ายผลผลิต

3.2.8 การบันทึกข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร
- 2) การสำรวจศัตรูพืช
- 3) การป้องกันกำจัดศัตรูพืช
- 4) การจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตคุณภาพ

3.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้เกษตรเคมีที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุด

ของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด ใน 8 ด้าน

สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ตามแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย

ดังภาพที่ 1.1

ตัวแปร

ตัวแปร

สมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด

1. สภาพทางสังคม

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร
- ประสบการณ์ในการผลิตมังคุด
- แหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ได้รับ

2. สภาพทางเศรษฐกิจ

- พื้นที่ผลิตมังคุด
- แรงงานที่ใช้ในการผลิตมังคุด
- รายได้จากการจำหน่ายมังคุดปี 2549
- รายจ่ายจากการผลิตมังคุดปี 2549

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

การใช้เกษตรกรที่เหมาะสม
สำหรับการผลิตมังคุด

1. แหล่งน้ำ
2. พื้นที่
3. การใช้วัตถุดิบทรายทางการเกษตร
4. การรักษาคุณภาพภายนอกผล
5. การผลิตให้ปลอดภัยจากศัตรูพืช
6. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว
7. การเก็บรักษาและการขนย้ายผลผลิตในแปลง
8. การบันทึกข้อมูล

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาการใช้เกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดของสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ที่ได้จดทะเบียนเป็นเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดตามโครงการ GAP ใน 5 ตำบล คือ ตำบลบ่อเวฬุ ตำบลตรอกนอง ตำบลวังสรรพรส ตำบลช้าง และตำบลบาไผ่ โดยจัดเก็บข้อมูลจากสมาชิกตั้งแต่เดือนมกราคม 2550 ถึงเดือนมีนาคม 2550 จำนวนทั้งสิ้น 137 ราย

5. นิยามศัพท์

5.1 เกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice: GAP) หมายถึง แนวทางในการทำเกษตรกรรม 8 ด้าน ได้แก่ แหล่งน้ำ พื้นที่ การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร การรักษาคุณภาพภายนอกผล การผลิตให้ปลอดภัยจากศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาและการขนย้ายผลผลิตในแปลง และการบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ผลผลิตสูง คุ่มค่าการลงทุน กระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร และไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

5.2 กลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดที่รวมตัวกันและจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มผลิตมังคุดคุณภาพ โดยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานราชการอื่น ซึ่งเป็นทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

5.3 สมาชิก หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดที่เป็นสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุดอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

5.4 มังคุดคัดเกรด หมายถึง ผลมังคุดที่มีการคัดแยกตามคุณภาพโดยกำหนดเป็นเกรดต่างๆ ตามขนาด น้ำหนัก และลักษณะผิวภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลของผู้ซื้อและผู้ขายในการกำหนดราคาที่แตกต่างกันตามเกรด

5.5 มังคุดละเกรด หมายถึง ผลมังคุดที่ไม่มีการคัดแยกคุณภาพออกเป็นเกรดต่างๆ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและวางแผนพัฒนาการผลิตมังคุดให้กับสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เพื่อให้สามารถผลิตมังคุดให้ได้คุณภาพและสามารถส่งออกมังคุดคุณภาพได้เพิ่มมากขึ้น

6.2 ผลการวิจัยสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาการผลิตมังคุดให้กับเกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกับสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี